

Kautilya'nın Dış Politika Kuramı Çerçevesinde Hindistan'ın Orta Asya İle İlişkileri, 1991-2019*

Süleyman Elik**

Safa Uslu***

Öz

Bu çalışmada Hindistan'ın Orta Asya ile ilişkileri Hintli siyaset düşünürü Kautilya'nın dış politika kuramı çerçevesinde açıklanmıştır. Bu çalışma da Batı dışı teorik bir yaklaşım olan dış politika kuramı, onun devletler çemberi metodunun bir uygulama alanı olmuştur. Bu da uluslararası ilişkiler alanına katkı sağlamıştır. Hindistan'ı yakın komşularına uygulamış olduğu dört amaç olan radikal dini grupların bölgedeki yayılmasının önlenmesi, yasa dışı ticaretinin durdurulması ve çeşitlendirilmesi ve enerji arz güvenliği gibi hedefler konusunda başarılı olup olmadıkları test edilmiştir. Hindistan bölge ülke ile ilişkileri üç tema üzerinden yürütülmüştür. Bunlar siyasi, güvenlik ve ekonomik ilişkilerdir. Ayrıca Hindistan, ŞİÖ ile, bölge ülkeleri ile olan iş birliğini artırsa da ekonomik ilişkilerde ciddi bir sıçrama kaydedilmemiştir. Hindistan bölgede artan Çin nüfuzuna karşın, alternatif bir ekonomik güç olma kapasitesine rağmen, Rusya'nın Çin ile bölge üzerinde daha yakın durması bu etkiye kırmaktadır. Eğer Hindistan bölgesel ekonomik ilişkilerini artırırsa hem bölgesel güç hem de küresel bir güç olma kapasitesine sahiptir.

Anahtar Kelimeler

Kautilya, Dış Politika Teorisi, Devletler Çemberi, Hindistan, Orta Asya.

* Geliş Tarihi: 27 Ağustos 2019 – Kabul Tarihi: 27 Nisan 2020

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

Elik, Süleyman, ve Safa Uslu. "Kautilya'nın Dış Politika Kuramı Çerçevesinde Hindistan'ın Orta Asya İle İlişkileri, 1991-2019." *bilig*, no. 98, 2021, ss. 99-122.

** Doç. Dr., Dış İşleri Bakanlığı, Seul Büyükelçiliği-Sosyal İşler Müşaviri – Seoul/Kore; İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü – İstanbul/Türkiye
ORCID: 0000-0003-1517-0697
eliksuleyman@gmail.com

*** Dr., Cumhurbaşkanlığı, Dijital Transformasyon Ofisi – Ankara/Türkiye
ORCID: 0000-0002-0954-1773
safauslu@gmail.com

Giriş

Hindistan tarih boyunca doğal kaynakları, stratejik konumu, çoğulcu kültürel, dini ve siyasi zenginliği sebepleriyle, sömürgeci güçlerin önemli bir mücadele alanı olmuştur. Bu nedenle Doğu-Batı geriliminde öne çıkan ana merkezlerden biri olarak görülebilir. Batı'nın doğuya ilgisinin miladı olarak Büyük İskender'in doğu seferleri alınabilir. Ülkede sömürgecilik tarihine bakıldığında Portekiz, Fransız, Hollanda ve İngiliz sömürge dönemlerinin izleri açık bir şekilde görülebilir. Ancak Hindistan'ın zenginliklerinin Batı'ya aktarılması uğruna işgal ve kolinize edilen bu büyük coğrafya, milli kimliğini muhafaza etme becerisini her ne kadar başarsa da, yüzyıllar boyu Babür Hanedanlığının hâkimiyetinde iken icra ettikleri sistemi dengeleyici rolünü ve prestijini zamanla kaybederek siyasetindeki belirleyici bir aktör olmaktan çıkartılmıştır. Ülkede batı sömürgesi altında oluşan post-kolonyal üst siyasal kimlik ise Hindu elit tekelinin oluşmasını sağlamıştır. Bu da devletin stratejik kültürünü ve dış politika tercihlerini belirlemektedir (Snyder 9). Bugün çok kültürlü dünyada en zengin sosyal yapılarından birine sahip olan Hindistan antik dönemden günümüze dünya medeniyetine ciddi katkılar yapmıştır. Bu zengin bilim, düşünce ve siyasal kültür birikimi, aynı zamanda batı dışı alternatif yaklaşımlar sunmuştur. Siyaset bilimi alanında da ilk siyaset teorisyenlerden olan ve Hintlilerin Makyavellisi olarak bilinen Kautilya'dır. Onun başyapıt eseri olan Arthaşatra adlı çalışması, Hint stratejisinin yazılı kaynağı olması açısından bir ilk çalışmadır. Onun fikirlerinin bir devamı niteliğinde İngiliz Lordlarının özelde ise Lord Curzon'un Hindistan stratejisinde de devletler çemberi ve dış politika yaklaşımlarında benzer stratejileri görebiliriz.

Tüm bunların yanında Hint siyasal kültürü, kökü Orta Asya Türk cumhuriyetleri ve Güney Asya'da bulunan Afganistan ve Pakistan'a uzanan Türk İslam kültür havzalarından etkilenmiştir. Öyle ki 2011 nüfus sayımına göre ülke nüfusunun yaklaşık %15'ine karşılık 175 milyon Müslüman olması, Hint sosyal ve siyasal kültürünün önemli bileşenlerinden biri olduğunu göstermektedir (Anas 5). Örneğin, Hindistan'da kurulan Türk hanedanlıklarından en uzun ömürlü olanı Babürlerin bıraktığı kültürel ve siyasal miras, günümüz Hint dış politikasını ve stratejisini belirleyen dinamiklerden biri olarak görülmektedir. Babür Hindistan'ı, Maurya döneminde olduğu gibi, Hint birliğinin sağlamış ve en donanımlı siyasal sistemin

kurulduğu tarihsel devamlılığın sağlandığı dönemdir. Diğer taraftan, Hindistan'ın Fars kökenli âlimlerinden Şerif Hüseyin' Kasmi'nin tespitlerine göre 650 yıl Müslümanların kontrolünde kalan ve Hint yazılı kültüründen Farsçaya aktarılan eser sayısı 2517 olarak tespit edilmiştir (Rangan 2). Bu da en basit haliyle Müslümanlar ile Hindular arasında çok yoğun bir kültürel alışveriş olduğunun delilidir. Orta Asya ile karşılaştırıldığında, Hindistan İngiliz sömürge sisteminden kurtularak bağımsızlığını elde etmiş ve başarılı bir şekilde demokratik sistemini kurmuştur. Buna karşın Orta Asya ülkeleri Sovyet-sömürgesinden bağımsızlıklarından sonra ancak otoriter bir demokrasiye geçebilmişlerdir. Soğuk Savaş sonrası oluşan tek kutuplu dünya düzeni ve ardından çok kutupluluğa doğru evrilmesi, Hindistan için, özellikle Başbakan Modi ile tekrar bir dünya gücü olma iddiasını gündeme getirmiştir.

Çalışmanın teorik alt yapısını kuran Kautilya'nın *Arthaşāstra* adlı eseri modern dış politika yaklaşımlarından en açıklayıcı eserlerden biri olarak kabul edilir. Eser Sanskritçeden İngilizceye ilk tercümesi R. Shamasastri tarafından yapılmıştır. Kautilya eserinde geliştirdiği devlet kuramını 1-9 kitaplarda tasarlamıştır. Ona göre devlet yekpare bir yapıdan ziyade kral, bakanlar, şehir, taşra, hazine ve ordu gibi iç dinamikleri kapsar. Devletin bu kurumları arasındaki uyumunu klasik realistlerin ondan yıllar sonra iddia ettiği organik ve hiyerarşik bir yapıda olduğu iddia edilir. 11 bölümden oluşan eserin 10. bölümü dış politikaya ayrılmıştır. Bu bölümün 7. 11. ve 12. kitapları devletler arasındaki ilişkileri inceler.

Kautilya'nın devletler çemberi yaklaşımı aynı zamanda dış politika teorisine yöntem konusunda yeni imkanlar sunmaktadır. Onun devletler çemberi sadece üç devletle sınırlı değil bilakis 12 devletle olan müttefik ve düşman ülkeleri kapsar. Onun devletler çemberi kuramına göre Orta Asya ikinci çemberde bulunmakta, yani "Komşunun komşusu dost(tur)" ilkesinin uygulama alanı olan ülkeler kategorisinde yer almaktadır (Kautilya 542). Kautilya'nın dış politika yaklaşımı, Hindistan'ın günümüz siyasi ilişkilerini yeniden okumamızı sağlayacaktır. Buna göre temel önermelerimiz şu şekilde kurgulanabilir. 'Hindistan'ın bölgesel ve küresel güç olmasının koşulu, ikinci çemberde bulunan ülkelerle olan ilişkileri başat rol oynayacaktır. Hindistan bölgesel dengeleme politikasında Çin'i sınırlayıcı bir alternatif ekonomik ve siyasi güç olarak ortaya çıkması küresel güç dağılımını etkileyecektir.

Eğer bu ülkeler ile ilişkilerini rasyonel zemine oturtabilirse, Hindistan çok kutuplu düzene evrilen uluslararası sistem içinde büyük güçlerden biri olarak yerini alabilir. Hindistan'ın Orta Asya ülkeleri ile ilişkilerinde diplomatik, ekonomik ve güvenlik alanları üzerinden yapılacak inceleme Kautilya'nın teorik iddiaları pratik uygulama alanı olan Orta Asya ülkeleri konusundaki izlediği politikalar yorumsal metotlar ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Batı Dışı Bir Yaklaşım Olarak Kautilya'nın Dış Politika Kuramı

Uluslararası ilişkilerde yeni yönelimlerden biri de Batı dışı uluslararası ilişkilerin kökeni üzerine yapılan çalışmalardır. Bunlardan biri Amitav Acharya (1-26)'ın çalışmasıdır. Navnita Behera, Navnita (92)'in "Uluslararası İlişkileri Hindistan'dan da Yeniden Düşünmek" adlı makalesinde Kautilya'nın *Arthaşāstra* adlı çalışması üzerinde durulmuştur. Ona göre yükselen güç olan Hindistan'ın entelektüel kökenleri Hint çağdaş dış politikasında yönlendirici bir güçtür. Kautilya MÖ 371-283 sadece bir teorisyen değil, aynı zamanda iyi bir teknokrat olarak ilk Maurya İmparatoru Çandragupta'nın Danışman'ı ve Başbakan'ı olarak çalışmış ve onun iktidara yükselişinde başat rolü oynamıştır. Onun devlet ve strateji konusundaki organik devlet anlayışı, daha sonra gelen Batılı jeopolitikçiler tarafından geliştirilmiştir. Hasanov (23)'un iddiasına göre onun stratejik yaklaşımı çağdaş Hint dış politikasının da merkezine oturmaktadır. Benzer şekilde Pande (20), Kautilya'nın tezlerinin işlediği eserde antik dönemle modern dönemin kurucu liderlerinden Nehru, Ghandi ve Modi ile karşılaştırmıştır. Kautilya'ya göre dış politikanın amacı sadece devleti korumak değil, aynı zamanda sınırları genişletme yapma olduğunu iddia eder Pande (25). Kral için esas olan devletin çıkarını gözeterek gücünü artırması en yüce kriterdir. Bundan dolayı Max Weber, Kautilya'yı Machiavelli'den de aşırı anlamda sert gücü önemseyen teorisyen olarak görür (Boesche 253). Çünkü ona göre devletlerarasındaki ilişkilerde ahlak ve değer gibi konulardan ziyade esas olan devletin yüksek çıkarları gelir. Kautilya dış politika teorisini altı kavram üzerinden geliştirmiş ve dış politika teorisini de bu altı prensip üzerine inşa etmiştir. Ona göre dış politikanın altı esası ise şunlardır; Sandhi, şartlar ve koşulları içeren anlaşma yapma; Vighraha, düşmanlık politikası-savaş; *Asana*, tarafsız kalma politikası; *Yana*, savaşa hazırlık kararı; Samsraya, krallığın korunması için ittifaklara girmek ve Dvaidhibhava, ikili diplomasi diğer bir ifade ile biriyle barış yaparken diğeriyle savaş yapmaktır esaslarından oluşur (Kautilya 9). Türkçe

tercümesinde 182 sayfayı kapsayan dış politika kuramının uygulamaları çalışmamızın ilgili kısımlarında kullanılacaktır.

Çalışmanın metodolojisi, teorisinde olduğu gibi yine Kautilya bu esaslar üzerinde oturttuğu uygulama alanı ise bölgesel ve küresel düzeyi kapsayan üç düzeyli devletler çemberi yaklaşımları üzerine oturtulacaktır. Bu anlayışa göre dış politika coğrafi olarak üç alana yoğunlaşmaktadır; Birinci çember devletlerin yakın çevresidir, İkinci çember devletlerin yakın komşularıyla beraber uzak komşularını yani yaklaşık olarak içinde bulunduğu kıtayı kapsar, Üçüncü çember ise tüm küresel alan başka bir deyişle uluslararası sistemi kapsamaktadır. Kautilya (557)'ya göre "yakın komşumuz doğal düşmanımız ve komşumuzun komşusu sizin doğal dostunuzdur" çünkü "size komşusu olana kadar istila edemez" der. Kral diğer komşularını ise doğal düşmanlar olarak tanımlar. Buna göre Hindistan'ın bu ülkelerle ile olan ilişkileri ittifak olmasa da dengeli bir karakter arz eder. Kautilya'nın devletler çemberi doktrini aynı zamanda düşman, dost ve müttefik ülkeler olarak tasnifi bir tür ilişki kurma sistem kategorisidir. İttifak ve düşmanlardan oluşan 12 devletli denklemi hem numerik hem de anal Hint dış politikası uzmanlarından olan Ogden (61)'in iddiasına göre Kautilya'nın yukarıda bahsettiğimiz Mandala kuramı/dış politika yaklaşımı günümüz Hint dış politikasının temel esaslarını belirlediğini iddia eder. Ogden (62)'a göre birinci çember Hindistan'ın yakın çevresini, ikinci çember olan Orta Asya bölgesini ve Hint okyanusu çevresini, üçüncüsü de küresel sahneyi içine almaktadır. Buna göre ikinci çember içerisinde yer alan Orta Asya ülkeleri, birinci çemberde yer alan Çin ve Pakistan ile rekabet halinde olduğu Hindistan'ın yakın komşusu konumundadır. Başka bir deyişle ikinci çember ülkeler ile müttefik ve dostane ilişkiler kurma stratejisi takip edilmiştir.

Hindistan'ın dış politikasına etkili olan bir diğer kişi Hindistan için en büyük stratejik vizyonu ortaya koyan İngiliz devlet adamı Lord Curzon'dur. Onun yaklaşımı Kautilya'nın bir devamı niteliğindedir. Curzon (5) jeopolitiğin önemi üzerine durduğu çalışmasında, Hindistan'ın Batıda, İran ve Afganistan'ın kaderleri üzerinde baskın bir etki yapması gerektiğini, Kuzeyde ise Tibet'teki herhangi bir rakibi reddedebilecek kabiliyette olduğunu iddia eder. Onun savına göre, Hindistan, Kuzey Doğu'ya ve son olarak Çin'e büyük baskı uygulanabilme kabiliyeti olduğunu iddia eder. Ona göre Hindistan, Siam'ın özerk varlığının koruyucularından biri olarak görür. 19.

yüzyıl boyunca ve 20. Yüzyıl'ın başlarında, İngilizler tarafından yönetilen Hindistan ve Hintli askerlerden oluşan Hint Ordusu, Hint Okyanusu havzasındaki baskın güç olması bu stratejinin bir uzantısıdır. Bu dönemde Hindistan, Aden'den Singapur'a uzanan geniş bir ticaret ve iletişim ağının merkezi konumundaydı. Hindistan'ın dış politikası Lord Curzon'un stratejisine göre Aden'den Malaga 'ya uzanan bölgede lider olma hayalini gerçekleştirme üzerine oturmaktadır. Curzon'a göre Hindistan'ın Hint Okyanusundaki konumu, onu doğal bir deniz gücü haline getirmektedir. O, Hindistan'ı bu bölgenin en fazla nüfuza sahip olabilecek güç olarak görmektedir. Fakat Curzon da Kautilya gibi Hindistan'ın yayılmacılığını kendi kıtası içinde sınırlı olması gerektiğini savunur.

Hindistan'ın stratejisinde İngiliz stratejik aklının devam ettiğine gösteren diğer siyaset adamı ve kurucu babalardan biri olan Jawaharlal Nehru'nun mektuplarından aktarılan bilgiye göre, Hindistan'ın gücünün Güney Asya'dan Orta Doğu ve Güney Doğu Asya'ya kadar uzandığını ifade etmesidir (Moraes 88). Bundan dolayı Hint liderleri ülkelerini hem Asya'nın hem de Afrika'nın doğal bir lideri olarak görürler. Soğuk Savaş döneminde Hindistan'ın Bandung Konferansı ile oluşan Bağlantısızlar hareketinin lideri olması, koloni sonrası milletlerin önderi konumuna getirmiştir. Bugün Hindistan'ın önderliğinde kurulan diğer BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Güney Afrika) gibi uluslararası birlikteliklerde aktif şekilde rol alması bu tarihsel bakış açısının bir devamı olarak görülebilir. Fakat Pakistan'ın, Batı ittifakının bir aracı olarak görülebilecek Merkezi Anlaşma Örgütü (CENTO)'ne katılması Hindistan'ın stratejisinde köklü bir değişikliğe gitmesine yol açmıştır. Bu da Hindistan'ın nükleer güç olma konusunda çalışmalarını hızlandırmıştır. Pakistan'ın da nükleer güç olmasıyla birlikte Güneydoğu Asya'da bölgesel bir 'korku dengesi' kurulmuştur. S.D Muni (22)'ye göre Nehru'nun stratejisi ve ondan sonra gelen Hintli liderlerin aklı İngilizlerle aynıdır (Moraes 252). Pende (27),ye göre ise Modi'nin izlemiş olduğu dış politika Kautilya ve Curzon'un fikirleri üzerine oturmaktadır. Her ne kadar onun politikaları, ırkçı bir karakter taşısa da Hintliliği merkeze alan yeni bir politik kültür oluşturma çabası olarak görülmektedir. İç politika da ki bu değişiklikler kısa vadede dış politikaya yansımaları ise uzun bir süreç olacaktır. Bundan dolayı değişim sürecinde olan bu iç değişikliklerin Orta Asya ülkeleri olan ilişkilerde olumsuz bir etkisi beklenmemektedir.

Netice olarak, Hindistan'ın kadim kültürünün kökenleri 2000 yıllık Pan-Hint imparatorlukları olan Muaryanlar Guptalar, Babürler, İngiliz Hindistan'ı ve Hindistan Cumhuriyeti'ne dayanmaktadır. Fakat uzun dönem sömürge ve nihayetinde parçalanma neticesinde güçlü bir stratejik kültür oluşturamamıştır. Hindistan eski Dışişleri Bakanı Jaswant Singh, Hint siyasi elitinin dış politika ve savunma konularında stratejik bir düşünceleri olmadığını söylemiştir. Singh, Nehru'nun idealist bir devlet adamı olmasına rağmen fikirlerini kurumsallaştıramadığı vurgulamıştır. Milliyetçi Bharatiya Janata Partisi (BJP)'si bile iktidara gelmesine rağmen stratejik kültür kurumsallaşmaması söz konusudur. Hindistan siyasi kültürünün oluşumunda her zaman toplum, devletten daha önemli olagelmiştir. Bundan dolayı stratejik kültürün üç unsuru olan askeri kültür, gücün kullanımı konusunda yerli bir tavrın geliştirilmesi ve siyasi kültür toplumun kendi dinamiklerinde üretilmesi gerekliliği vardır. Fakat bu unsurların fonksiyonel hale gelmesi için ideal bir söylemden rasyonel bir politikaya dönüşmesi ve kurumsallaşmaya geçilmesi gereği vardır (Katzenstein 15). Toparlanacak olursa, güçlü siyasi kültürü olmasına rağmen benzer oranda bir stratejik kültürün oluşturulmaması stratejik bir yoksunluk olarak görülmüştür (Bawa 58).

Uluslararası Güçler (Üçüncü Çember) ve Hindistan

Realist geleneğe göre uluslararası sistem, anarşik olarak tanımlanır. Bu tanımdan maksat kaos değil, devletin üstünde herhangi bir üst otoritenin olmadığını göstermektir. Bu sava göre devletlerin kendilerini güvende hissetmeleri mümkün değil, aksine kendi kendilerine yetmek zorunda oldukları için gücünü her zaman artırmak zorundadırlar. Klasik Realistler savaşın nedenini insan doğasındaki güç peşinde koşma motivasyonuna bağlar. Devletler güce ulaşmak için her türlü şiddeti kullanma yetkisi olduğundan onların bu motivasyonları şiddetin kaynağı olarak görülür. Bundan dolayı Deutsch ve Singer (390) klasik realizmin kurucularından Hans Morgenthau çok kutuplu sistemi daha güvenli olarak gördüğünü ifade ederler. Buna karşın Neo-Realizm'in kurucusu Waltz (88), ise iki kutuplu sistemin daha barışçıl bir imkân sağladığını savunur. Her iki paradigma da Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemin nasıl çalıştığını açıklayamadığından Alexander Wendt (335)'in Sosyal İnşacılık teorisi her iki görüşü reddederek anarşinin sabit bir şey olmadığını, anarşinin devletlerin tercihine bağlı olarak çatışma ya da iş birliğine göre değişeceğine iddia etmiştir. Uluslararası sistemin doğası konu-

sunda diğer bir yaklaşım ise liberalizmden gelmiştir. Liberallerin iddiasına göre uluslararası sistemde sadece devletler ana aktör değil, aynı zamanda uluslararası örgütler de devletler gibi önemli aktörlerdir. Onlara göre devletlerarasındaki güç ve çıkar mücadelesi ancak karşılıklı bağımlılıklar sayesinde minimize edilebilir (Keohane ve Nye 3). Ne yazık ki Soğuk savaş dönemi Batı liberalizminin zaferiyle sonuçlanması, uluslararası sistemde vaat edilen barışı sağlayamamıştır. Devletin etkisini minimize eden liberteryanlar ve küreselcilerin iddialarına rağmen uluslararası sistemdeki güç mücadelesi ve buna bağlı olarak oluşan güvenlik ikilemi, Soğuk Savaş dönemi güvenlik sisteminin devam etmesini zorunlu kılmıştır.

Güvenlik çalışmalarında duayenlerinden olan Buzan ve Weaver (437) 'ın "Bölgeler ve Güçler" adlı çalışmasında yeni kurulmakta olan uluslararası sistemi dört büyük güç olan Avrupa Birliği, Çin, Rusya, Hindistan ve tek süper güç olan ABD'den oluşan bir yapı olabileceğini iddia etmiştir. Uluslararası alanda da güç mücadelesinin büyük güçlerden ziyade gelişmekte olan orta ölçekli güçler ile büyük güçler ve tek süper güç olan ABD arasında geçeceğini ileri sürmüştür. Uluslararası sistemde çok kutupluluğa doğru eğilme, Hindistan'ı doğal olarak komşu Çin'i dengeleyici bölgesel ve küresel güç olarak sunmaktadır. Örneğin, Washington ile Yeni Delhi arasında yapılan nükleer antlaşma Asya derinliğinde bölgesel bir denge sistemi kurma amacına matuftur. Çünkü ABD benzer bir antlaşmayı Pakistan tarafıyla yaparak nükleer gücün kullanma tehlikesinin bir neticeye bağlama çabasındadır. İkili ilişkilerde ticari ilişkilerin artırılması önemli bir etkidir. Örneğin, Hindistan'ın enerji açığını kapatmada ciddi rol oynayan İran'a karşı ABD'nin uyguladığı ambargoyu tanıması, ABD ile ikili ilişkilerdeki iş birliğinin ve uyumun boyutlarını göstermektedir. Tek kutuplu sistemin egemen gücü ABD sadece küresel düzeyde dengeden ziyade, Güney Asya'da izlediği strateji, bölgesel dengeleyici ittifaklara yönelmek olmuştur. Kautilya'ya göre uluslararası sistemin başat güçleriyle her türlü anlaşma ve iş birlikleri yapılabilir.

Diğer bir aktör olan Çin ile ilişkiler ise diplomatik anlamda 1954 yılında imzalanan Panchsheel anlaşmasıyla başlamaktadır. Bu belge devletlerin barışçıl bir şekilde bir arada yaşamasının beş temel ilkesinin kabul etmektedir. Antlaşmaya göre her iki ülke birbirlerinin egemenliği ve toprak bütünlüğü için karşılıklı saygı, karşılıklı saldırmazlık; birbirlerinin işlerine karşılıklı

müdahale etmeme, eşitlik ve karşılıklı saygı; ve barışçıl birliktelik ilkeleri üzerine oturtulmuştur (Gupta 10). Bu ilkeler aşağıda bahsedeceğimiz Kautilya'nın 6 prensipli dış politika stratejisinin bir uygulama alanı olarak da değerlendirilebilir. Hindistan yaptığı birçok uluslararası anlaşmada aynı içerikli anlaşma metinlerini imzalamıştır.

Diğer taraftan Hindistan-Rusya ilişkilerine bakıldığında, Rusya'nın daha çok gelişen Hindistan ekonomisinin enerji arz talebini karşılama konusunda bir kaynak ülke olarak önemli olduğu görülür. Rusya kendi enerji ticaretini Orta Asya üzerinden Hindistan'a aktarabilir. Hindistan aynı zamanda Rusya'nın silah satışlarında en önemli müşterilerden biridir. Hint güvenlik sistemi daha çok Rus askeri teknolojisine bağlı olarak geliştirilmiştir. Bundan dolayı Hindistan'ın Orta Asya açılımı Rusya için bir tehdit değil, dengeleyici bir bölgesel güç olarak görülebilir. Hint-Rus ilişkilerinde ABD faktörü sistemi dengeleyici iş birliklerine bağlı olarak gelişebilir. Uzun vadede Hint Rus ilişkileri aynı zamanda Çin'in Orta Asya açılımında da bir denge unsuru olarak görülmektedir.

Hindistan'ın Avrupa ile olan ilişkilerine bakıldığında politik ve ticari iş birliğinin son dönemde çok hızlı bir gelişme gösterdiği görülmektedir. İki taraf arasındaki ekonomik ilişkilere bakıldığında; 2016'da 77 milyar avro olan ikili ticaret, 2018'de 92 milyar Avro'ya ulaşması gelişen ticari ilişkilerin örneği olarak verilebilir (Avrupa Komisyonu 3). Hindistan-AB arasında yapılan ekonomik zirveler her ne kadar bazı dönemlerde aksasa da en son 6 Ekim 2017'de 14.üncü Ortaklık zirvesi Yeni Delhi'de yapılmış ve 2020 Hindistan-Avrupa Ajandası planının kabul edilmiştir. Buna göre güvenlik, teknolojik ve ticaret ilişkilerinin geliştirilmesi öncelikli hale gelmiştir. Buradan hareketle Hindistan'ın ikinci çeperdeki Orta Asya ülkeleri ile olan ilişkilerinin geliştirilmesi sadece bölgesel nüfuzunu artırma, yeni pazarlar ve kaynaklar oluşturma gibi gözükse de esas olan Yeni Delhi'nin kendisini küresel bir aktör olarak görmesidir.

Hindistan'ın Sınır Komşuları (Birinci Çember) ile İlişkileri

Kautilya'nın birinci çemberindeki ülkeler doğal hasımlar olarak düşünülmüştür. Hindistan için Pakistan ve Çin bu kategori içinde değerlendirilebilir. Müslüman Ligi'nin önderlerinden Muhammed Ali Cinnah'ın Pakistan'ı kurması, Güneydoğu Asya bölgesel sisteminin yeniden tasarlanmasına neden olmuştur (Jalal 3). Bundan dolayı sınır komisyonunun başında bulunan

Lord Radcliffe Hindistan-Pakistan sınır düzenlemesinde Keşmir sorunu gibi kalıcı bir problemler tasarlamıştır. Böylelikle Kautilya'nın kurguladığı devletler çemberi kuramı, yeni kurulan komşu ülke Pakistan, doğal bir düşman olarak ortaya çıkmıştır. Hindistan ve Pakistan'ın milli güvenlik politikası nükleer dengeye dayanırken, bu asimetrik korku dengesi her iki ülkenin ikili politik ilişkilerinin de temel kaynağı olmuştur (Paul 251). Güney Asya'da ilk nükleer gücü geliştiren Hindistan, Çin'e karşı bir güç dengesi strateji kurmuştur. Daha sonra nükleer gücü geliştiren Pakistan, nükleer silahı ilk kullanmama stratejisi iki ülke ilişkilerinde karşılıklı dengeyi kurmasını sağlamıştır. Hindistan'ın bağımsızlığını kazandıktan sonra ortaya çıkan Pakistan ile diğer bağımsızlığını kazanan ülkeler Burma Birliği ve Seylan Domini'dir (Panigrahi 2010). Bu iki ülke ile olan ilişkiler dostane şekilde yönetilirken, Pakistan ile olan ilişkiler 1947, 1965, 1971 ve 1999 yıllarında sıcak çatışmalara ve savaşlara neden olmuştur.

Hindistan'ın birinci çemberde bulunan diğer kara ve deniz komşuları Bangladeş, Butan, Çin, Maldivler, Nepal ve Sri Lanka'dan oluşur. Bunlardan Çin, Maldivler ve Butan ile olan ilişkiler dengeli ve barışçıl şekilde yürütülürken, diğer beş ülke ile ilişkiler gerginlik üzerine kuruludur. Yukarıda bahsettiğimiz Panchsheel anlaşmasına bağlı olarak Çin-Hindistan ilişkilerinde dengeli bir ilişki tesis edilmeye çalışılmıştır. Hindistan'ın stratejisinde Çin Orta Krallık olarak görülür. Çin ekonomisinin hızlı bir şekilde artarak dünyanın ikinci ekonomisi konumuna gelmesi, iki ülke arasındaki asimetrik dengeyi daha da artıracaktır. İki ülke arasında Soğuk Savaş döneminde sınır anlaşmazlıkları nedeniyle 1962 savaşı ve bazı gerginlikler yaşanmışsa da, iki ülke arasında yumuşama ve barışa dayalı ilişkiler Panchsheel anlaşmasına göre tesis edilmiştir. Hindistan ve Pakistan'ın 2017'de aynı kararlar Şangay İş Birliği Örgütüne (ŞİÖ) katılması Asya'da Batı dışı güvenlik sisteminin kurulmasında önemli bir adım olmuştur.

Hint-Afgan-Pakistan ilişkileri Kautilya' doktrini çerçevesinde değerlendirildiğinde güçlü düşman ile anlaşma ve ittifak yapılamayacağı buna karşın, zayıf komşu ile anlaşma ve ittifaklar yapılacağını ifade eder. Bundan dolayı Afganistan Güney Asya' da ki müttefiki konumundadır. Afganistan aynı zamanda Çin ile Hindistan arasında bir rekabet alanı olarak görülür. Hindistan karşısında Çin'in bölgesel güvenlik sistemi içindeki öncelikleri ve stratejileri Kautilya doktrini çerçevesinde okunduğunda Pakistan'ı strate-

jik bir ortak olarak öne çıkarmaktadır. Buna paralel olarak Çin-Afganistan ilişkilerindeki gelişmeler, Pekin'in Orta Asya derinliğine ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Böylece birinci çemberde bulunan Çin ve Pakistan ile Hindistan ilişkilerin seyri, doğrudan Orta Asya ülkeleri olan ilişkilerin seyrini belirlemektedir. Küresel güç olma iddiasında bulunan Hindistan'ın, Çin'i özellikle de Pakistan ile ilişkilerinde güvenlik odaklı siyaseti, iç politikada iktidara yeni kazanımlar sağlasa da Hindistan'ın küresel arenadaki etkisini zayıflatmaktadır. Buzan ve Weaver (122) 'ın iddia ettiği gibi küresel bir güç olma, ancak bölgesel güç olma koşuluna bağlıdır. Onun iddiası Kautilya'nın yayılmacılığı Hindistan ile sınırlaması ile paralellik arz eder. Hindistan'ın yakın komşuları ile ilişkilerinde ikinci kuşakta bulunan Orta Asya ve Orta Doğu enerji kaynaklarının İran ve Pakistan üzerinden aktarımı ile gerçekleştirilmesi yeni iş birlikleri ve yapısal karşılıklı dengelerin kurulmasını sağlamaktadır.

Diğer taraftan her ne kadar bölgesel enerji projeleri, enerji diplomasisi temelinde bölgede pozitif bir gündem oluşturma amacıyla olsa da, reel siyaset, enerji projelerine daha fazla yön vermektedir. Buna iyi bir örnek olarak Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan (TAPI) projesi gösterilebilir. Türkmen gazının Afganistan ve Pakistan üzerinden Hindistan'a taşınmasını hedefleyen proje, Aralık 2015'te imzacı ülkelerin başkanları seviyesinde bir katılım ile imzalanmasına rağmen, ancak Herat'a kadar olan kısmın bitirilmesi mümkün olabilecektir. Herat-Hindistan arasındaki kısım şimdilik Afganistan'ın içinde bulunduğu siyasi risklerden dolayı askıya alınmıştır. Zira Hindistan bölgenin en büyük ve gelişen ekonomisi olarak, enerji arz güvenliğini de sürdürülebilir hale getirmesi gerekmektedir. Örneğin, ülkenin elektrik kurulu gücü, 2010'a göre iki katına çıkmıştır. Petrol ve doğalgaz üretiminde ise dışa bağımlılığı önemli bir kırılganlık olarak adlandırılabilir (Enerji IQ 2019).

Hindistan'ın Orta Asya Ülkeleri (İkinci Çember) İle Olan İlişkileri

Orta Asya, jeopolitik olarak, Rusya ve Çin arasında tampon bir bölgedir. Bu bölge Kautilya'ya göre doğal müttefik olarak adlandırılmaktadır. Orta Asya'nın uzantısı olan Afganistan ise Hint stratejisinde sınır komşusu olarak düşünülmektedir. Hindistan'ın Pakistan ve Çin ile olan rekabet ve geriliminde, bu bölge stratejik bir nüfuz mücadelesi alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Hindistan gelişen ekonomisi ve enerji kaynaklarının yetersizliği nedeniyle,

ikinci çember ülkeleri enerji kaynaklarına yönelmesi, Hindistan açısından önemini gösteren doğal bir örnektir (Kemp 6). Hindistan için enerji arz güvenliğinde Orta Asya, yukarıda bahsedildiği üzere hayati bir öneme sahiptir. Fakat bölgenin kaynaklarına erişim ancak Pakistan üzerinden mümkündür.

Sovyetler Birliği'nin sona ermesi, Hindistan'ın Orta Asya'da genişlemesi açısından yeni bir politik fırsat yarattı. Sovyetlerin dağılmasıyla bağımsızlığını kazanan Orta Asya ülkeleri, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan, her biri kendi ulusal kimlik sorunları ve politikaları ile uğraşmak zorunda kalmıştır (Roy 3). Hindistan'ın 1990'lı yıllarda "Kuzey'e Bakış" politikası bölgeye yönelik yeni girişimlerin sinyalini vermiştir (Mohan 52). Eylül 1995'te Türkmenistan'a yapılan bir ziyaret sırasında, Hindistan Başbakanı P.V. Narasimha Rao, Hindistan'ın Orta Asya ile ilişkilerinin açıklama çerçevesi olan barış ve karşılıklı refahın teşvik edilmesini amaçlandığı Hindistan'ın "Kuzey'e Bakış" politikasına vurgu yaparak, Yeni Delhi'nin Orta Asya ülkeleri ile ilişkileri geliştirmeyi hedefledikleri öncelikli bir bölgesel politikası olduğunu ifade etmiştir (Kavalski 41). Hindistan'ın Orta Asya stratejisi ŞİÖ çerçevesinden bakıldığında daha anlamlı olacaktır. Yoğun bir Müslüman nüfusa sahip olan Hindistan ve Keşmir'deki ayrılıkçı İslamcı gruplar ve Orta Asya, Pakistan ve Afganistan'dan gelebilecek siyasal İslami dalgadan uzak tutmak önceliği hayati önem arz etmektedir. Hindistan'ın ŞİÖ'ne katılması güvenlik odaklı bölgesel iş birliklerini gerçekleştirme amacına yöneliktir (Kaushiki 84). Fakat örgütün kurulduğundan beri iki büyük güç olan Rusya ve Çin'in etkisinde yapılandırılmıştır. Rusya, ŞİÖ güçlendirmek yerine kendi Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü bünyesinde ikili ilişkilerini geliştirirken, Çin ise ekonomik iş birliklerini artırarak "Şanghay Ruhü" çerçevesinde hareket etmektedir. Kautilya'nın stratejisinde ise bu tip bölgesel iş birliklerine katılımın düşman ülkelerle olan gerginlikleri kısa süre de olsa durdurabileceğini fakat hiçbir zaman düşman ülkeden emin olunmaması gerektiğini savunmaktadır (Kanak 2015). Başbakan Modi'nin bölgeye yaptığı ziyaretler her ne kadar Hindistan-Orta Asya bağlantısı güçlendirilmeye çabalansa da stratejik iş birlikleri geliştirilememiştir. Bunun temel nedenleri ise Hindistan'ın komşusu Çin ve Pakistan ile çözülmemiş toprak anlaşmazlıkları ve kuzey hattı sınırlarında sorunlar iç Asya derinliği ile olan ilişkilerini sınırlamaktadır (Kaushiki 85).

Hindistan Özbekistan İlişkileri

Hindistan-Özbekistan ilişkileri 14.yüzyıla uzanan tarihi bağlara sahiptir. Antik ticaret yolu Uttarpath ve ipek yolu güzergâhları Özbekistan'ın Fergana vadisi hattı boyunca uzanan kentleri, Semerkant ve Buhara gibi kültür ve medeniyet şehirlerinden geçmiştir. Bu şehirlerde bulunan Hint kökenli tüccarlar, mimar ve sanatçılar iki kültür havzası arasındaki ilişkileri geliştirmede başat rol oynamıştır. Sovyetler Birliği döneminde Özbekistan-Hindistan ilişkisi sınırlı bir düzeyde yürütülmüştür. Taşkent, Sovyet dönemi Orta Asya'sının önemli merkezlerinden biri olduğu için bölge Sovyet Rusya'sının ana idari merkezi olarak işlev görmüştür. Hindistan açısından 1987'de Taşkent'te açılan Konsolosluk, 1992'de büyükelçilik seviyesine yükseltilerek siyasi ilişkilerin derinleştirilmesi hedeflenmiştir. 1990 sonrası Hindistan'ın değişen dış politika anlayışı kapsamında iki ülke liderlerinin karşılıklı ziyaretleri ile hızlı bir ivme yakalanmıştır (Kemp 62). İki ülke ilişkilerinde ekonomiye odaklanmış ve enerji kaynaklarına yönelik iş birliği anlaşmaları yapılmıştır. Ayrıca, bunun bir uzantısı olarak İran ve Afganistan ile çok yönlü bir anlaşmaya varılarak, daha verimli ticaret olanakları zorlanmıştır. 2006 yılında Hindistan Başbakan Singh'in ziyareti akabinde gaz, madencilik ve petrol ile ilgili mutabakat zaptı imzalanmıştır. Bu ziyaretle birlikte Özbekistan Hindistan'ın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi daimi üyeliği talebine destek vermiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, özellikle de Kerimov'un iktidarında, ikili ilişkiler Özbekistan'ın kapalı rejimi nedeniyle bir gelişme gösterememiştir (Omelicheva 481) Fakat Kerimov'un vefatından sonra, Şevket Mirziyoyev'in iktidara gelmesiyle ilişkilerde bir ivme yakalanmıştır. Ahmedabat'ta yapılan Hucarat Küresel 2019 zirvesinde bir araya gelen Mirziyoyev ve Narendra Modi görüşmesinde stratejik anlaşmalar imzalanmıştır. Bunlardan en önemlilerinden biri de Özbekistan'dan Hindistan'a uranyum tedarik anlaşmasıdır (Chaudhury 3).

Hindistan ile Özbekistan arasındaki ticari ilişkilere bakıldığında, ilk temelin Mayıs 1993'te imzalanan Ticaret ve Ekonomik İş birliği Anlaşması ile başladığı görülmektedir. Sırasıyla 1993 yılında çifte vergilendirmeyi önleme ve 1999'da ikili yatırım teşvik ve korunması anlaşmaları imzalanmıştır (Shahram 219). İki ülke arasında ticaret hacmi 2011'de 159 milyon dolar iken, bu rakam 2017'de 323 milyon dolara yükselmiştir (WITS 1). Hindistan'ın

Ocak-Haziran 2016 döneminde Özbekistan'ın toplam ihracat hacmindeki payı, Özbekistan'ın ticaret ortakları olan ülkeler arasında % 0,4'lük bir oranda kalmıştır. Bu bağlamda Hindistan'ın ihracattaki sıralamasında 20. sırada yer almaktadır. İthalatta ise %2,9'lük oran ile 7. sıradadır (WITS 3). UN Comtrade (2)'in verdiği bilgilere göre, Hindistan'ın Özbekistan'a ihracatı 2014 en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Her iki ülke arasındaki ticaret dengesizliği Kerimov sonrası Özbekistan'ın ihracat kalemlerindeki yükselme ile kısmen dengelenmiştir. Netice olarak denilebilir ki Özbekistan'ın bölgesel açılımları Hindistan'ın çevre ülkelerle ilişkilerini geliştirme stratejisine uygun bir zemin oluşturmaktadır. Yeni açılımlardan sonra, Hindistan için Özbekistan Orta Asya'ya açılan bir kapı olarak görülür. Hindistan Özbekistan ilişkilerinin buradan hareketle önümüzdeki dönemde artması beklenmektedir.

Hindistan-Türkmenistan İlişkileri

Türkmenistan Sovyet sonrası dönemde, bölgenin en kapalı yönetimi olmaya devam etmektedir. Fakat her iki ülke de karşılıklı diplomatik ve ekonomik iş birliklerini geliştirme amacındadır. Hindistan-Türkmenistan ilişkilerinde diplomatik ziyaretler artmış ve bunun neticeleri de son dönemde alınmaya başlanmıştır. Örneğin, TAPI projesi bunun bir örneğidir. Ancak TAPI projesi ile Hindistan'ın enerji arz güvenliğine katkıda bulunması hedeflense de projede yaşanan belirsizlikler sürecin yavaşlamasına neden olmuştur.

Hindistan-Türkmenistan 2011'de toplam ticareti 36 milyon dolar seviyesinde iken bu rakam 2017'de 80 milyon dolara ulaşmıştır. İhracat ve ithalat rakamlarına bakıldığında seviyenin oldukça düşük olduğu görülmektedir. 2017'de Hindistan'ın toplam ithalatı 21 milyon dolar iken, ihracatı 58 milyon dolar olarak Hindistan'ın lehinedir (OEC 1). UN Comtrade (1)'in verdiği verilere göre Hindistan ihracat kaleminde artışların 2014 zirve noktasına ulaşmış fakat her geçen gün bu rakamlarda ciddi azalmalar görülmektedir. Netice olarak, Hindistan'ın Orta Asya stratejisinde, Türkmenistan'ın oynadığı en önemli rol enerji arz güvenliğinde bir seçenek oluşturabilecek mevcut rezervleri olması ve Kafkasya ve Orta Asya ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesinde bir kapı işlevini görmesi olarak özetlenebilir.

Hindistan-Kazakistan İlişkileri

Kazakistan'ın jeopolitik konumu, ekonomik potansiyeli, özellikle enerji kaynaklarının zenginliği, etnik ve laik yapısı Hindistan'ın bu ülkeyle ilişkilerini önemli kılan unsurlarındandır (Roy 51). Halford Mackinder'in Avrasya'nın kalpgahı olarak tanımladığı Kazakistan, Orta Asya'nın merkezinde, Rusya ve Çin ile uzun bir sınırı olan stratejik önemdedir. (Erol 5). Sovyet döneminde diğer Orta Asya Cumhuriyetlerinde olduğu gibi Hint-Kazak ilişkileri de Moskova'nın gölgesinde kalmıştır. 1955'te dönemin Hindistan Başbakanı Jawaharlal Nehru'nun kızı İndira Gandhi'nin Almatı'yı ziyaret etmesi ile başlayan ilişkiler, Kazakistan'ın bağımsızlığı sonrası ilişkiler bölgesel ve küresel örgütlerdeki düzeyde sürdürülebilir hale getirilmiştir. Hindistan'ın giderek artan enerji arzı talebi, Orta Asya'nın başlıca kaynak ülkelerinden olan Kazakistan ile ilişkilerinin geliştirilmesinde en önemli faktördür (Deepak 3).

Resmi siyasi ziyaretlere bakıldığında Başbakan Modi'nin Temmuz 2015'te Kazakistan'a yaptığı ziyaretin önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Ziyaret sırasında uranyum tedarik anlaşması ve askeri teknik iş birlikleri içeren mutabakat zaptları bulunmaktadır (MEA Report 3). Ekonomik ilişkilere bakıldığında 2000'den bugüne 30'u aşkın Hint firmasının Kazakistan'daki faaliyetlerine başladığı görülmektedir (Roy 56). Nisan-Kasım 2015 döneminde ikili ticaret 341 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde Hindistan'dan Kazakistan'a yapılan ihracat yaklaşık 100 milyon dolar, Kazakistan'dan Hindistan'a yapılan ihracat ise 242 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Son yıllarda toplam ticaret 445 milyon dolar olmuştur. Buna karşın Hindistan'ın ihracatında da önemli düşüşlerle ticari ilişkilerde dengesizlik bir sorun olarak görülebilir.

Hindistan-Tacikistan İlişkileri

Afganistan ve Çin ile sınırdaş olması Tacikistan'ı bölgesel dengeler bakımından önemli kılmaktadır (Karaağaçlı 3). Yeni Delhi'ye göre Tacikistan, Orta Asya'ya ve ötesine açılan kapılardan biri olarak değerlendirilmektedir. Özellikle askeri olarak Tacikistan'ın jeo-stratejik konumu Hindistan açısından önemlidir. Siyasi ilişkilere bakıldığında Duşanbe'de ilk diplomatik misyon 1987'de açılmış ancak o dönem Hindistan'ın iç ekonomik sıkıntılarından dolayı diplomatik ilişkilerin gelişmesi mümkün olmamıştır (Mullen ve Parasad 3). Afganistan'da Taliban'ın 1994'te iktidara gelmesi, Yeni Delhi

için bir güvenlik tehdidi olarak, Tacikistan ile Hindistan'ın ilişkilerini de önemli hale getirmiştir. Hindistan halen Afganistan'daki olası bir Taliban hükümetinin Hintli Keşmir'deki isyanların bir artışına sebep olmasından endişe duymaktadır. Hindistan Farkhor'daki Tacik-Afgan sınırına yakın bir bölgede askeri üs ve hastane açmış ve Duşanbe çevresindeki havaalanı, askeri teçhizat dahil olmak üzere lojistik ekipmanlar ve gıda ürünlerinin Afganistan iç savaşında Kuzey İttifakı'na yönlendirilmesi için kullanmıştır (Joseph 1). Askeri üs varlığı Hindistan'a Pakistan ve Afganistan sınırlarından gelen hareketleri izlenmesine yardımcı olmaktadır. Derinleşen stratejik ilişkinin bir diğer somut örneği, Hindistan'ın doktorları, sağlık görevlilerini ve yakın zaman önce başlatılan C-130 J Hercules askeri nakliye uçaklarından ikisini Tacikistan'a devretmesi olmuştur (Mullen ve Parasad 4).

Fakat Tacikistan-Hindistan arası ulaşım zorlukları nedeniyle ekonomik ilişkiler sınırlı düzeydedir. Lojistik anlamda Hindistan'dan ticari ürünlerin taşınması deniz yoluyla önce Bandar Abbas limanı ve sonrasında Türkmenistan ve Özbekistan üzerinden kara yoluyla Tacikistan'a ulaşması şeklinde yürütülür. Bu sadece zaman alıcı değil, aynı zamanda maliyetler açısından ticareti zorlaştırmaktadır. Hindistan-Tacikistan arasında ekonomik ilişkilere bakıldığında 2010 itibariyle toplam ticaret hacmi 32 milyon dolar iken, 2014 ve 2015 yıllarında 50 milyon doları aşmıştır. Fakat son zamanlarda ikili ticari ilişkilerde ciddi azalmalar görülmektedir. Örneğin 2016 yılında iki ülke arasındaki ticaret tekrar 32 milyon dolara gerilemiştir (Hindistan Dışleri Bakanlığı 1). UN Comtrade'in verdiği verilere göre Hindistan'ın ihracatındaki en büyük artış 2014'te gerçekleşmiştir. Buna karşın 2017 rakamlarında her iki ülke arasındaki ticaret dengesi, Tacikistan'ın ihracat kalemlerinin artması ile bir yükselme kaydetmesi söz konusudur.

Hindistan-Kırgızistan İlişkileri

1991'de Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle Kırgızistan gerek özel teşebbüs gerekse diplomatik ilişkilerin kurulmasında en açık ülke olmuştur. Kırgızistan kendisini Orta Asya'nın İsviçre'si ve demokrasi adası olarak tanımlamaktadır. Hindistan için Kırgızistan ilişkilerinin geliştirilmesi gereken stratejik bir ülkedir. Yukarıda bahsedildiği üzere 1990'ların başlarında Hindistan ekonomisindeki ödeme dengesinin bozukluğu nedeniyle gerekli ekonomik ilişkiler kurulamamıştır. İki ülke arasındaki ilişkiler siyasi, sosyal ve kültürel alanda geliştiği gibi askeri alanda da radikal islama karşı birlikte hareket

etme mutabakatı ile daha çok güvenlik alanında olmuştur. Aynı zamanda bu politika ABD'nin küresel terörle savaş stratejisi ile eş güdümlüdür.

Üst düzey ziyaretlerin ilki 1996'ta Bişkek'e yapılan Başbakan düzeyindeki ziyarettir. Ziyaret neticesinde Hindistan Kırgızistan'ın BMGK daimî üyeliğini desteklemiştir (Hindistan Dış İşleri Bakanlığı 2017). Kırgızistan 2005 yılında 'Lale Devrimi' adı verilen devrim ile siyasi değişikliğe tanık olmuş ve iki ülke ilişkileri bu dönemde kesintiye uğramamıştır. 2011'de başlayan ikili ziyaretler ile güvenlik alanındaki iş birliği yeniden hareketlenmiştir. Hindistan'ın ŞİÖ'ne girmesiyle diplomatik ilişkiler ciddi bir ivme kazanmıştır. Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sooronbay Şerifoviç Ceenbekov katılım sonrasında meslektaşları Hindistan Başbakanı Narendra Modi'yi tebrik ederek iki ülke ilişkilerini tanımlamıştır. Başbakan Modi konuşmasında Kırgızistan'ın stratejik önemine vurgu yaparak son yıllarda ikili ilişkilerdeki gelişme her iki taraf için stratejik bir öneme sahiptir (Kabar 1). Ekonomi alanında ortak komisyonlar oluşturularak ikili ticari ilişkilerin artması hedeflenmiştir. Dünya Bankası verilerine bakıldığında 2016'da Hint-Kırgız ticaretinin değeri 28 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

Sonuç

Makalede, Hindistan'ın Orta Asya ile ilişkilerinin analizi için teorik çerçevede Kautilya'nın dış politika teorisi ve devletler çemberi yöntemi kullanılmıştır. Üç alan üzerinden yapılan analizde Hindistan'ın dış politikasını etkileyen en öncelikli alanın bölgesel güvenlik politikaları olduğu sonucuna varılmıştır. Hindistan küresel düzeydeki aktörler olan Çin, ABD, AB ve Rusya ile ilişkilerde Sandhi (antlaşma) politikasının uygulanmıştır. Bölgesel siyasi krizlerde Hindistan, özellikle Afganistan'ın Rusya tarafından işgali ve ABD öncülüğünde işgali gibi konularda, kısmi taraflılık ve aktif tarafsızlık politikalarını benimsemesi Sandhi stratejisinin örneği olarak değerlendirilebilir. Hindistan ve ABD arasında artan güvenlik ve ekonomik iş birlikleri anlaşmalarının bir neticesi olarak, Rusya, Çin ile ekonomik anlamda Orta Asya ile daha entegre ve yakın görünmektedir. Bunun bir sonucu olarak bölgenin Çin ile Hindistan arasında ciddi bir ticari rekabete yakın olduğu değerlendirilmektedir. Bu anlamda Çin, bölgedeki avantajını Bir Kuşak Bir Yol projesiyle daha da genişletmektedir. Diğer taraftan her ne kadar Orta Asya dengelerinde Rusya Çin'e daha yakın gibi dursa da yakın gelecekte siyasi anlamda bölgede bir çıkar çatışması yaşanması durumu ihtimal da-

hilindedir. Rusya Çin'in artan nüfuzuna karşılık, kendi nüfuz alanlarında Hindistan ile ekonomik ve güvenlik ilişkilerini geliştirebilir. Hindistan sınır komşularıyla ortaya çıkan anlaşmazlıklarda ise Vigraha (savaş) politikalarının izlemekten çekinmemiştir. Özellikle Çin ve Pakistan ile yapılan savaşlarda bu uygulamalar rahatça görülür. Hindistan ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesinde ve teknolojik ilerlemede güç toplama politikası olan Yana stratejisini izlemiştir. Hindistan ekonomisinde endüstriyel gelişimin payının %29, hizmetlerin payının da giderek artış eğiliminde olması (%55) bu stratejiyi takip ettiğini göstermektedir. (UN Comtrade 1). Hindistan Bağlantısızlar hareketi ve BRICS gibi yapılanmalar ile iş birlikleri ve ittifak politikalarını izlemesi Samsraya politikası bağlamında değerlendirilebilir. Son olarak Hindistan'ın bölgesel nükleer denge politikası ise Dvaidhibhava, savaş ve barış diplomasisini takip etmiştir. Bir taraftan küresel güç olan ABD ile ekonomik ve güvenlik alanında iş birliğini artırırken diğer taraftan bölgesel nükleer caydırıcılığı ile ilgili teknik güç artırımına devam etmektedir.

Teori-pratik uygulamasının test edildiği bu çalışmada Hindistan'ın Orta Asya ile ilişkilerinin temeli ortak tarih ve kültür ile sosyal dinamiklerine dayansa da vurgulamak gerekirse bölge ülkeleri ile ikili ilişkilerinde ön plana çıkan husus güvenlik öncelikli iş birlikleri olmuştur. Bunun bir sebebinin de Hindistan'ın çok kültürlü yapısıyla, güçlü bir siyasal kültüre sahip olmasına rağmen, kapsayıcı bir stratejik kültürü kurumsallaştıramaması, bölgesel ülkelerle olan ilişkilerini güvenlik sektörüyle sınırlamakta olduğu düşünülmektedir. Tarihi anlamda bölgenin en büyük güçlerinden olan Hindistan, bağımsızlık sonrası parçalanması ve Soğuk Savaş dönemi boyunca Pakistan ve Çin ile var olan politik gerginlik, küresel anlamda güçlü bir aktör olma iddialarını zayıflatmıştır. Ancak diğer taraftan, soğuk savaş sonrası uluslararası sistemde, genç ve büyüyen nüfusu ve 2,6 milyar dolarlık GSMH ile dünyanın 7'nci büyük ekonomik gücü olması kendisini Orta Asya'daki oyunda büyük güçler arasındaki yerini korumuştur.

Bölge ülkeleri ile olan ikili ilişkilerin seviyesine bakıldığında, bölge ülkeleri ile siyasi ve ekonomik anlamda herhangi birisi ile önemli bir ağırlık noktası oluşturamadığı görülür. Ancak diğer taraftan Hindistan'ın Orta Asya açılımında iş birliği imkânları özellikle ekonomik anlamda oldukça yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Hindistan stratejisinde, Orta Asya yumuşak gücün kullanılabilmesi için yakın komşu ülkelere olmaktadır.

Hindistan'ın, var olan popüler kültürü ile nükleer gücü ilk kullanmama stratejisi ve enerjiyi barışçıl bir amaçla, bölgesel iş birlikleri geliştirme odaklı stratejileri, yumuşak güç kapasitesini artırmıştır. Dolayısıyla Hindistan'ın birinci ve ikinci çemberdeki ülkelerle ilişkilerini arttırmada anahtar rol üstelenebileceği düşünülmektedir. Bu da yukarıda açıklanan Kautilya'nın güç toplama stratejisiyle örtüşmektedir. İkinci çemberde yakın komşuları olarak tanımlanan Orta Asya ülkeleri ile olan ilişkiler, Kautilya'nın yakın çevre ülkeleri ile dostane ilişkilerin geliştirilmesinin gerekliliği yaklaşımını, diğer bir ifade ile Hindistan'ın Kuzeye Bakış stratejisini açıklamakta olduğu düşünülmektedir.

Ülkeler özelinde kısaca değerlendirilecek olursa, Hindistan için Orta Asya'ya açılan bir kapı olarak görülen Tacikistan, bu önemini Kerimov sonrası Özbekistan'a kaptırmıştır. Özbekistan nüfus potansiyeli, ortak tarih ve kültür bağuntuları üzerinden Yeni Delhi'nin öncelikli ülkelerinden biridir. Hidrokarbon kaynakları açısından zengin olan Türkmenistan ile ilişkiler, eğer TAPI gibi projeler hayata geçirilirse stratejik bir dengeleyici unsur olabilir. Hazar Denizine kıyısı olan diğer Orta Asya ülkesi Kazakistan ise hem enerji arz talebinin karşılanmasında alternatif bir yere sahipken hem de uranyum ticareti konusunda Hindistan için hayati bir önem arz etmektedir. Diğer taraftan Kırgızistan ile ilişkilerinde ön plana çıkan husus ise eğitim alanında Bişkek'in bir eğitim üssü olarak kullanılması söz konusudur.

Bölgesel güvenlik ilişkilerinde Hindistan'ın yukarıda açıklanan dört stratejik amacından güvenlik, illegal ürünlerin ticaretinin engellenmesi alanlarında önemli başarılar elde edilmiştir. Bu başarılar ikili ilişkiler üzerinden geliştirildiği gibi çok taraflı ilişkilerinde yeri önemli olduğu değerlendirilmektedir. ŞİÖ'nden beklenti güvenlik merkezli olup, küçük çaplı terör ve radikal grupların kontrolü gibi hususlarda bölgesel işbirliğine üye ülke olarak katkıda bulunulduğu gözlemlenmektedir. İkili güvenlik ilişkilerinde Hindistan, Afganistan'ın güvenliğine de oldukça fazla bir önem atfetmiştir. Bundan dolayı Tacikistan'da kurulan Hint askeri üssü güvenliğin temini ve lojistik malların transferi açısından ikili ilişkilere ciddi katkılar sağlamıştır.

Toparlamak gerekirse, büyüyen Hindistan ekonomisinin politik çatışmalara değil, azaltılmış politik riskler ve düşük ekonomik maliyetler ile sürdürülebilir bir büyümeye ihtiyacı vardır. Kazan-kazan temeline dayandırılmış bölgesel enerji strateji ve projeleri sadece Hindistan'a değil, tüm bölgeye

katkı sağlayacaktır. Neticede enerji, bir dış politika aracı olarak, Hindistan'ın komşularıyla iyi ilişkiler geliştirmesini sağlayıcı önemli bir araç olarak görülebilir. Bölgesel enerji projelerinin gerçekleştirilebilmesi ise daha derin bir stratejik iş birliğinin kurulmasına vesile olacağı gibi, ülkeler arasındaki siyasi yakınlaşmalar da bu projeleri daha çok gerçekleştirilebilir kılacaktır. Sonuç olarak, Hindistan'ın yakın komşu coğrafya bölgesiyle olan ilişkileri kendisini büyük güçler arasında konumlandırma çabasının bir uzantısı olarak görülebilir. Komşu ve yakın komşular ile ikili ilişkilerdeki potansiyel iyi değerlendirilebilirse Hindistan hem bölgesel barışçıl bir güç hem de küresel bir güç olarak uluslararası sistemdeki konumunu güçlendirecektir.

Kaynakça

- Acharya, A., and Buzan, B. *Non-Western international relations theory: Perspectives from Asia*. Routledge, 2010.
- Akbarzadeh, Sharam. "India and Pakistan's Geostrategic Rivalry in Central Asia." *Contemporary South Asia*, vol. 12, no. 2, 2003, p. 219.
- Anas, Omair. "Indian Muslims between Exclusion and Political Populism", Al-Jazeera Centre for Studies, 30 November, 2016. http://studies.aljazeera.net/mritems/Documents/2016/11/30/fdb30181bb484837b730317c-1c0795b1_100.pdf.
- Avrupa Komisyonu. *European Union, Trade with India*, 2019. https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_india_en.pdf.
- Bawa, Singh. "India's Central Asia Policy: An Overview of the Challenges and Options." *Journal of Eurasian Affairs*, vol. 4, no.1, 2016. <http://www.eurasian-affairs.net/indias-central-asia-policy-an-overview-of-the-challenges-and-options/>.
- Behera, Navnita C. "Re-imagining Ir in India." *International Relations of the Asia-Pacific*, vol. 7, no. 3, 2007, pp. 341-368.
- Boesche, Roger. "Moderate Machiavelli? Contrasting the Prince with the Arthashastra of Kautilya." *Critical Horizons*, vol. 3, no. 2, 2002, pp. 253-276.
- Buzan, Barry, and Ole Waever. *Regions and Powers: A Guide to the Global Security Order*. Cambridge University Press, 2003.
- Chaudhury, Dipanjan R. "Uzbekistan eyes to emerge as India's gateway to Central Asia." *The Economic Times*, 2019, p.3. <https://economictimes.indiatimes.com/news/politics-andnation/uzbekistan-eyes-to-emerge-as-indias-gateway-to-central-asia/articleshow/67537683.cms>.
- Curzon, George N. C. *The Place of India in the Empire: Being an Address Delivered Before the Philosophical Institute of Edinburgh*. New York?. Elibron Classics, 2007.
- Deepak, B R. *India and China: Beyond the Binary of Friendship and Enmity*. 2020.

- Deutsch, Karl W., and J. D. Singer. *Multipolar Power Systems and International Stability*. New Haven: Yale University, Political Science Research Library, 1964, pp. 390-406. <http://ceenenerji.com.tr>.
- Enerji IQ. *Enerji Piyasaları Raporu*, no. 2019-41/358, S. 6, 24 Ekim 2019.
- Erol, Mehmet Seyfettin. "Avrasya Güvenliğinde Kazakistan'ın Konumu." 24 Şubat 2018. <https://ankasam.org/avrasya-guvenliginde-kazakistanin-konumu/>.
- Gupta, Gauri S. "India's Foreign Policy." *Mongolian Journal of International Affairs*, 2013, pp. 8-20.
- Hasanov, Ali. *Jeopolitik: Teorileri, Metodolojisi, Aktörleri, Tarihi, Karakteristiği, Kavramları*. Babıali Kültür Yayıncılığı, 2012.
- Hindistan Dış İşleri Bakanlığı. "Kyrgyzstan - The Ministry of External Affairs." 2017. https://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Kyrgyzstan_30,08,_2017.pdf
- Jalal, Ayesha. *The Pity of Partition: Manto's Life, Times, and Work Across the India-Pakistan Divide*. Princeton University Press, 2013.
- Joseph, Josy. "India to open military hospital in Tajikistan." *Indian Times*, 2011, p.1. <https://timesofindia.indiatimes.com/india/India-to-open-military-hospital-in-Tajikistan/articleshow/10810702.cms>.
- Kabar Kg. "Kırgızistan ve Hindistan arasında dostluk ilişkiler görüşüldü." *Kabar News*, 2018, s. 1. <http://kabar.kg/tur/news/k-rg-zistan-ve-hindistan-arasinda-dostluk-ili-kiler-goru-uldu/>.
- Kailash Prasad, and Rani Mullen. "India-Tajikistan Brief." *Indian Development Cooperation Research*, 2014, pp. 3-4. <https://www.cprindia.org/sites/default/files/policybriefs/IndiaTajikistan%20Brief%20Final.pdf>.
- Kanak, Gokran. "Evolving geopolitics in Eurasia: Implications for India Research Intern." *July Report*, 2015, p. 7. <https://www.orfonline.org/research/evolving-geopolitics-in-eurasia-implications-for-india/>.
- Karaağaçlı, Abbas. "Tacikistan'ın Siyasal ve Toplumsal Yapısı." *Bilgesam*, 21 Aralık 2012, p. 3. http://www.bilgesam.org/incele/177/-tacikistan%E2%80%99in-siyasal-ve-toplumsal-yapisi/#.WzDd5xSKD_U.
- Katzenstein, Peter J. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. Columbia University Press, 1996.
- Kaushiki, Nishtha. "The New Great Game and India's Connect Central Asia Policy: Strategic Perspectives and Challenges." *Journal of International and Area Studies*, vol. 20, no. 2, 2013, pp. 83-100.
- Kautilya. *The Arthashastra*, ed. and trans. L.N. Rangarajan, India Penguin Classics, 1992.
- Kavalski, Emilian. *India and Central Asia: The Mythmaking and International Relations of a Rising Power*. I.B. Tauris & Co, 2010, pp. 41-45.
- Kemp, Geoffrey. *The East Moves West: India, China, and Asia's Growing Presence in the Middle East*. Brookings Institution Press, 2012, pp. 61-62.

- Keohane, Robert O., and Joseph S. Nye. *Power and Interdependence*. Pearson, 2012.
- Moraes, F R. *Jawaharlal Nehru: A Biography*. Jaico Pub. House, 1968.
- Muni, S D. *India's Foreign Policy: The Democracy Dimension: with Special Reference to Neighbours*, 2009.
- Observatory of Economic Complexity (OEC). "Turkmenistan Country Profile", 2019, p.1. <https://oec.world/en/profile/country/tkm/>.
- Ogden, Chris. *Indian Foreign Policy*, 2014, pp. 61-62.
- Omelicheva, Mariya Y. "Authoritarian Legitimation: Assessing Discourses of Legitimacy in Kazakhstan and Uzbekistan." *Central Asian Survey*, vol. 35, no. 4, 2016, pp. 481-500.
- Pande, Aparna. *From Chanakya to Modi: The Evolution of India's Foreign Policy*. Harper Collins Publishers India, 2017.
- Panigrahi, D. N. *India's Partition: The Story of Imperialism in Retreat*, 2010.
- Paul, T. V. *The India-Pakistan Conflict: An Enduring Rivalry*. Cambridge University Press, 2008.
- Raja, Mohan C. *India, the United States and the Global Commons*. Center for a New American Security, 2010.
- Rangan, Pavithra S. "Persian Translations of Sanskrit Texts Show Respect." *Outlook India*, 1 November 2014. <http://www.outlookindia.com/magazine/story/persian-translations-of-sanskrit-texts-show-respect/292627>.
- Roy, Meena S. "India-kazakhstan: Emerging Ties." *Strategic Analysis*, vol. 26, no. 1, 2002, pp. 48-64.
- Roy, Olivier. *The New Central Asia: The Creation of Nations*. New York Univ. Press, 2005.
- Snyder, Jack L. *The Soviet Strategic Culture. Implications for Limited Nuclear Operations*. Rand Corp Santa Monica Calif, 1977.
- "UN Comtrade Database Indian Trade Relations with Central Asia." 2017, pp. 1-2, <https://comtrade.un.org/api/refs/da/view?fmt=csv>.
- Waltz, Kenneth N. "The Stability of a Bipolar World." *Daedalus*, vol. 93, no. 3, 1964, pp. 881-909.
- Waltz, Kenneth, and Stephen M. Walt. *Man, the State, and War: A Theoretical Analysis*. Columbia University Press, 2018.
- Wendt, Alexander E. "The Agent-Structure Problem in International Relations Theory." *International Organization*, no. 41, 1987, pp. 335-370.
- "WITS World Integrated Trade Solutions." 2019, p. 1. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/IND>.
- World Bank/ World Integrated Trade Systems. "India Product exports and imports from Uzbekistan." 2017. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/IND/Year/2017/TradeFlow/EXPIMP/Partner/UZB/Product/all-groups>.

India's Relations with Central Asia in Framework of Kautilya's Foreign Policy Theories, 1991-2019*

Süleyman Elik**

Safa Uslu***

Abstract

In this study, India's bilateral relations with Central Asian States are explained within the framework of the circle of states theory and foreign policy approach of the ancient Indian political thinker Kautilya. The employment of his theory contributed the field of international relations by bringing new non-western perspectives and dynamics. The study is conceptualised by circle of state and foreign policy approach of Kautilya. It is assessed the success of major objectives of India, which is implemented to the neighbour states, controlling of the radical religious groups, prevention of drug trade, diversification of trade as well as energy supply security. India has been implemented its bilateral relations in three sectors in that they are politics, security and economic relations. India has also developed its security-oriented relations with having membership within Shanghai Cooperation Organisation. Although trade relation is dramatically rise in minor range, it has not much meaningful development for bilateral relations. Having huge capacity to balance the increasing influence of China in the region, the allowance of Russia towards China in the region has weaken the strength of Indian balancing role in the region. It is considered that Indian economic rise will make her regional and global power in international politics.

Keyword

Kautilya, Foreign Policy Theory, Circle of State, India, Central Asia.

* Date of Arrival: 27 August 2019 – Date of Acceptance: 27 April 2020

You can refer to this article as follows:

Elik, Süleyman, ve Safa Uslu. "Kautilya'nın Dış Politika Kuramı Çerçevesinde Hindistan'ın Orta Asya İle İlişkileri, 1991-2019." *bilig*, no. 98, 2021, pp. 99-122.

** Assoc. Prof., Dr., The Ministry of Foreign Affairs, Turkish Embassy in Seoul-Advisor of Social Affairs – Seoul/Korea; İstanbul Medeniyet University, Faculty of Political Sciences, Department of International Relations – İstanbul/Turkey

ORCID: 0000-0003-1517-0697

eliksuleyman@gmail.com

*** Dr., Digital Transformation Office of The Presidency of The Republic of Turkey – Ankara/Turkey

ORCID: 0000-0002-0954-1773

safauslu@gmail.com

Отношения Индии с Центральной Азией в 1991-2019 гг. в контексте теории внешней политики Каутильи*

Сулейман Элик**

Сафа Услу***

Аннотация

В этом исследовании двусторонние отношения Индии с Центральной Азией будут рассмотрены в рамках теории круга государства и внешнеполитического подхода древнеиндийского политического мыслителя Каутильи. Использование его теории внесло вклад в сферу международных отношений, привнеся новые западные перспективы и динамику. Было проверено, достигли ли они успеха в достижении четырех целей, которые Индия поставила перед своими ближайшими соседями: предотвращение распространения радикальных религиозных групп в регионе, прекращение и диверсификация их незаконной торговли и безопасность энергоснабжения. Отношения Индии со странами региона осуществлялись по трем направлениям: политические отношения, отношения в сфере безопасности и экономические отношения. Несмотря на то, что Индия и расширила свое сотрудничество с ШОС и странами региона, серьезного скачка в экономических отношениях не произошло. В связи с растущим влиянием Китая в регионе, у Индии есть шанс стать альтернативной экономической державой, однако более тесная позиция России с Китаем в регионе устраняет этот эффект. Если Индия расширит свои региональные экономические отношения, она сможет стать как региональной, так и глобальной державой.

Ключевые слова

Каутилья, внешнеполитическая теория, Индия, Ближний Восток.

* Поступило в редакцию: 27 августа 2019 г. – Принято в номер: 27 апреля 2020 г.

Ссылка на статью:

Elik, Süleyman, ve Safa Uslu. "Kautilya'nın Dış Politika Kuramı Çerçevesinde Hindistan'ın Orta Asya İle İlişkileri, 1991-2019." *bilig*, no. 98, 2021, pp. 99-122.

** Доц., д-р, Министерство иностранных дел, Посольство Турции в Корее, Советник по социальным вопросам – Сеул / Корея; Стамбульский Университет Цивилизаций, Факультет политических наук, отдел международных отношений - Стамбул / Турция
ORCID: 0000-0003-1517-0697
eliksuleyman@gmail.com

*** Д-р, Аппарат Президента Турции, Офис цифровой трансформации - Анкара / Турция
ORCID: 0000-0002-0954-1773
safauslu@gmail.com